ฐานะและความสำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ (พ.ศ.2265 - 2561)

The status and importance of Prasat Yoe community, Phrai Bueng District, Si Sa Ket Province during 1722 – 2018

ธันยพงศ์ สารรัตน์
Thanyapong Sararat

อาจารย์, คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
Lecturer, Faculty of Education, Sisaket Rajabhat University.

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาถึงฐานะและความสำคัญและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ระหว่าง พ.ศ. 2265 ถึง พ.ศ.2561 จากการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านปราสาทเยอมีพื้นฐานความสำคัญจากการอยู่ในพื้นที่เหมาะทางภูมิศาสตร์ เป็นจุดเชื่อมต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะทางตอนใต้และตอนเหนือของจังหวัดศรีสะเกษ ประกอบกับพื้นที่มีทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมาก ทำให้มีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยและเดินทางผ่านไปมาโดยตลอดตั้งแต่การเข้ามาของวัฒนธรรมขอมโบราณ เห็นจากศาสนสถานที่เรียกว่า “ปราสาทเยอ” รวมถึงบทบาทผู้นำท้องถิ่น และการที่ปัจจัยจากภายนอกที่มีผลต่อชุมชน

ในสมัยอยุธยา บริเวณชุมชนนี้เป็นพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของชาวเยอที่อพยพมาจากตอนใต้ของประเทศลาวในราว พ.ศ. 2265 จนกระทั่งในสมัยรัตนโกสินทร์ชุมชนบ้านปราสาทเยอเป็นส่วนหนึ่งของหัวเมืองเขมรป่าดงและเมืองศรีสะเกษ เป็นแหล่งอาหารและกำลังเพื่อขยายอิทธิพลสู่เขมรและอีสานเหนือด้วย เนื่องจากมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย จนกระทั่ง พ.ศ. 2461 มีการสร้างวัดที่เป็นพื้นที่เดิมของ “ปราสาทเยอ” นั่นคือวัด “ปราสาทเยอเหนือ” โดยมีหลวงปู่มุม อินฺทปญฺโญ (พระครูประสาธน์ขันธคุณ) เป็นเกจิอาจารย์ที่ชาวศรีสะเกษให้ความเคารพนับถือมากที่สุดจำวัดอยู่ และใน พ.ศ. 2514 ชาวจังหวัดศรีสะเกษได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในการเสด็จเยี่ยมพสกนิกรในชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ ซึ่งในการเสด็จฯ ครั้งนั้นทำให้ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไปมากขึ้น ซึ่งเป็นการเพิ่มบทบาทของความสำคัญของชุมชนบ้านปราสาทเยอในฐานะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ทางพระพุทธศาสนาและพื้นที่ ๆ สถาบันพระมหากษัตริย์ได้เคยเสด็จพระราชดำเนินเยือน

ภายหลังการเสด็จพระราชดำเนินเยือนใน พ.ศ. 2514 ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอยังคงความสำคัญในฐานะชุมทางการคมนาคมที่มีถนนผ่านหลายสายโดยเชื่อมถึงถนนหลักหมายเลข 24 (สีคิ้ว-เดชอุดม) และถนนเชื่อมต่อถึงตัวอำเภอเมืองศรีสะเกษ ทำให้ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยถูกยกฐานะเป็นหมู่บ้านและการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาลใน พ.ศ. 2561

ส่งผลต่อวิถีของผู้คนในชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ยิ่งไปกว่านั้น ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอยังเป็นแบบอย่างของการผสมผสานกันในทางสังคมและวัฒนธรรมเขมรและวัฒนธรรมแบบพุทธศาสนาของคนท้องถิ่นด้วย

คำสำคัญ: ฐานะ, ความสำคัญ, ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ, ศรีสะเกษ

ABSTRACT

This article examines the status and importance and change of Prasat Yoe community, Phrai Bueng District, Si Sa Ket Province during 1722 - 2018. According to studies, it has been found that Ban Prasat Yoe community has an important basis from being in an ideal geographical area. It is a point of connection to various areas, especially in the southern and northern parts of Sisaket Province, together with the area having a lot of natural resources, allowing people to come to live and travel through all the time since the entry of Ancient Khmer culture which can be seen from the religious place called "Prasat Yoe", including the role of local leaders and the external factors that affect the community.

In the Ayutthaya period, this community area was the settlement area of the Germans who emigrated from southern Laos in the year 1722 until the Rattanakosin period. Ban Prasat Yoe community was part of the Khmer Pa Dong districts and Si Sa Ket. It was a food source and main strength to expand the influence to Khmer and North Isan too because there were a variety of natural resources. Until 1918, the temple was built in the same area of "Prasat Yoe", which was the "Wat Prasat Yoe Nuea" with Luang Pu Moom Intapanyo (Pra Kru Prasat Khantakhun), the most respected teacher of the Sisaket people staying there. Later on, in 1971, the people of Sisaket province received royal grace from His Majesty King Bhumibol Adulyadej the Great (Rama IX) and Her Majesty Queen Sirikit,The Queen Mother in the reign of King Rama IX in a visit to the community in Prasat Yoe. With this visit, Ban Prasat Yoe was known more and more to the general public, which increased the role of the importance of the community of Ban Prasat Yoe as a sacred area of Buddhism and the place where the monarchy had visited.

After the visit in 1971, the community of Ban Prasat Yoe remained as important as the transport junction with many roads connecting to the main road No. 24 (Sikiew - Det Udom) and the road connecting to Amphoe Mueang Sisaket, making the community of Ban Prasat Yoe to grow steadily by being raised its position as a village and tourism place according to the government's policy in 2018, affecting the way of people in Ban Prasat Yoe to change from the original. Moreover, Ban Prasat Yoe community is also an

example of the combination of Khmer society and culture and the Buddhist culture of the local people as well.

Keywords: Position, Importance, Community, Ban Prasat Yoe Community Yee village, Sisaket

บทนำ

ชุมชนบ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ มีพื้นฐานความสำคัญจากการอยู่ในพื้นที่เหมาะสมทางภูมิศาสตร์ เป็นจุดเชื่อมต่อกับพื้นที่ต่างๆ ได้ ทั้งนี้อาณาบริเวณอันหมายถึงชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ เป็นส่วนหนึ่งของที่ราบลุ่มห้วยแฮดและห้วยทา (Sisaket Provincial Office, 2006: 3). ที่มีทรัพยากรธรรมชาติมากมาย และเหมาะแก่การเพาะปลูก พื้นที่นี้ได้มีผู้คนเข้ามาอาศัยและเดินทางผ่านไปมาโดยตลอด โดยมีปัจจัยที่ส่งเสริมฐานะในที่นี่คือ สภาพทางภูมิศาสตร์หรือสภาพทำเลที่ตั้ง

ปราสาทเยอ ศาสนสถานที่สำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ และเป็นโบราณสถานที่บ่งบอกถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์บริเวณพื้นที่แถบในอดีต ในสมัยอยุธยา ความสำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอเปลี่ยนไป คือ มีฐานะเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์เยอ (Sisaket Educational Research Center, Sisaket Rajabhat University, 2007: 10) จนกระทั่งล่วงถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พื้นที่แถบนี้เป็นส่วนหนึ่งของเขตเขมรป่าดง (Kongsap, S., 1993: 13). และใน พ.ศ.2464 ได้มีการสร้างวัดปราสาทเยอเหนือขึ้นเป็นศูนย์กลางของชุมชนในบริเวณปราสาทเยอเดิม โดยมีพระอาจารย์ที่ชาวศรีสะเกษให้ความเคารพนับถือมากที่สุด คือ หลวงปู่มุม อินฺทปญฺโญ (พระครูประสาธน์ขันธคุณ) จำวัดอยู่ และในวันที่ 25 ตุลาคม 2514 พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนวัดปราสาทเยอเหนือ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อถวายผ้าพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์หรือที่เรียกว่ากฐินต้น จากการเสด็จในครั้งนั้นทำให้ชุมชนหมู่บ้านในปราสาทเยอมีความสำคัญและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอยังมีความสำคัญในฐานพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของพระเกจิอาจารย์ และเป็นพื้นที่ๆ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์เคยเสด็จพระราชดำเนินเยือน โดยจากฐานะและความสำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอที่มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องนี้เอง ส่งผลให้ใน พ.ศ. 2561 ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอถูกยกฐานะเป็นหมู่บ้าน OTOP นวัตวิถี ผนวกกับการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทำให้ผู้คนรู้จักชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอมากขึ้น ได้ทำให้ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอเกิดความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เป็นเมืองที่มีความสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการคมนาคม กับเป็นผลให้ชุมชนแห่งนี้เป็นที่รู้จักดีของคนทั่วไปยิ่งกว่าสมัยก่อนหน้านั้น จากเหตุผลเหล่านี้ทำให้ผู้เขียนต้องการศึกษาเรื่องฐานะและความสำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งแต่ พ.ศ.1722 ถึง พ.ศ.2561 ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ฐานะและความสำคัญของชุมชนบ้านปราสาทเยอ ระหว่าง พ.ศ. 1722 – 2561 บริบทส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับพัฒนาการของชุมชนเกือบทั้งสิ้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังไม่พบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวโดยตรงแต่มีงานวิจัยบางเรื่องที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับบทความนี้ในประเด็นเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เยอและสถานที่สำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ ได้แก่ งานวิจัยของปราโมทย์ นิลกำแหง พ.ศ.2536 เรื่อง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชาวกวยเยอ ในจังหวัดศรีสะเกษ งานวิจัยของประดิษฐ ศิลาบุตร พ.ศ.2540 เรื่อง เยอศรีสะเกษ : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ซึ่งผู้เขียนได้ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์เยอ ณ ชุมชนบ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ และงานวิจัยของศูนย์ศรีสะเกษศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ พ.ศ.2550 เรื่อง หมู่บ้านปราสาทเยอ : แหล่งวัฒนธรรมในอดีตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินต้นพระราชทาน ผู้เขียนได้ใช้ข้อมูลในการศึกษาฐานะและความสำคัญของชุมชนบ้านปราสาทเยอ ที่มีความสำคัญทางวัฒนธรรมและโดดเด่นมากขึ้นเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนใน พ.ศ. 2514 และงานวิจัยของสุทัศน์ กองทรัพย์ พ.ศ.2536 เรื่อง ความสำคัญของหัวเมืองคูขันธ์ สังฆะ และสุรินทร์ พศ.2302-2450 ซึ่งงานวิจัยนี้ได้ให้ภาพรวมความสำคัญในสมัยธนบุรีถึงรัตนโกสินทร์ของหัวเมืองเขมรป่าดงโดยมีชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอเป็นส่วนหนึ่ง โดยผู้เขียนได้นำกลุ่มงานวิจัยนี้มาเป็นแนวทางวิเคราะห์ความสำคัญของหัวเมืองเขมรป่าดงในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ถึงยุคปฏิรูปประเทศสมัย ร.5

จากกลุ่มงานข้างต้นจะเห็นได้ว่าการศึกษาเรื่องฐานะและความสำคัญของชุมชนบ้านปราสาทเยอที่ผ่านมาไม่ได้ให้ภาพพัฒนาการของความสำคัญได้ชัดเจนเท่าใดนัก ส่วนใหญ่ศึกษาฐานะและความสำคัญแต่ละประเด็น โดยไม่ได้ประมวลและวิเคราะห์เชื่อมโยงให้เห็นในเชิงการพัฒนาการของความสำคัญในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาอย่างลุ่มลึก เพื่อให้เข้าใจประวัติศาสตร์และลักษณะทั่วไปของชุมชนแห่งนี้มากยิ่งขึ้น ซึ่งในการเขียนบทความนี้ ผู้เขียนได้อาศัยกลุ่มงานวิจัยที่กล่าวมานี้เป็นแนวทางที่จะศึกษาโดยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์และวิเคราะห์จากหลักฐานประเภทเอกสารเป็นสำคัญ และนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ โดยบทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง 1) ฐานะทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่มีความสำคัญขึ้นเป็นระยะๆ แล้วแต่ปัจจัยที่มาเกื้อหนุนในแต่ละครั้งจากการเปลี่ยนแปลงบทบาทของชุมชนตั้งแต่ พ.ศ.2265 – 2561 โดยวิเคราะห์จากสภาพการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และลักษณะทำเลที่ตั้ง 2) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อฐานะและความสำคัญของชุมชนในด้านต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่ช่วยหนุนให้ชุมชนหมู่บ้าปราสาทเยอมีฐานะและความสำคัญขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่ชุชนได้รับจากการที่มีฐานะและความสำคัญโดดเด่นออกมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และ 4) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ในแนวหนึ่งจากหลักฐานท้องถิ่นผนวกกับเอกสารทางราชการ เป็นการศึกษาความเป็นมาของเมืองหนึ่งๆ ในช่วงเวลาที่ชุมชนนั้นมีจุดเด่นเฉพาะตัวมากที่สุด จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนนั้นๆ ที่จะได้ทราบประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นที่อยู่ และอาจจะก่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหน เกิดความรู้เป็นแนวทางในการศึกษารายละเอียดของประวัติความเป็นมาในท้องถิ่นของตนต่อไป

1.ฐานะและความสำคัญด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งแต่สมัยเริ่มต้นถึงราวพุทธศตวรรษที่ 17

ชุมชนบ้านปราสาทเยอชัยภูมิที่เหมาะสม

ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ เป็นส่วนหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษที่มีความอุดมสมบูรณ์มีทั้งที่ราบลุ่มน้ำ มีที่ราบสูง ลอนตื้น และพื้นที่ภูเขา แต่ก็มีบางส่วนที่เป็นเป็นดินเค็มและดินทรายซึ่งมีไม่มากนัก ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ อยู่ในพื้นที่ราบสูงลอนตื้น สภาพพื้นที่โดยทั่วไปมีลักษณะสูง ๆ ต่ำ ๆ คล้ายลูกคลื่นที่ทอดตัวเป็นแนวยาวจากทิศตะวันตกไปตะวันออกอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอปรางค์กู่ ขุขันธ์ ขุนหาญ กันทรลักษ์ เบญจลักษ์ ศรีรัตนะ โนนคูณ น้ำเกลี้ยง พยุห์ ไพรบึง และอำเภอกันทรารมย์ (ตอนใต้) เป็นต้น สภาพพื้นที่โดยทั่วไปจะมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง (Culture, development in history, identity, and wisdom of Sisaket Province, 2001: 115).

ภาพที่ 1, 2 สภาพปราสาทเยอในปัจจุบัน

ที่มา: ผู้เขียน

ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยออยู่ในเขตแหล่งน้ำสำคัญคือ ห้วยแฮดและห้วยทา ซึ่งจากทรัพยากรและลักษณะภูมิประเทศที่เหมาะสม เป็นปัจจัยที่ทำให้ผู้คนสามารถอาศัยอยู่ในบริเวณนี้มาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์และสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ความเปลี่ยนแปลงของภูมิประเทศยังเป็นตัวผลักดันให้ผู้คนมีการปรับตัว ก่อเกิดเป็นพัฒนาการทางสังคมและบ้านเมืองมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน สำหรับพื้นที่บริเวณชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอแห่งนี้ได้มีผู้คนอาศัยอยู่มากอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สภาพแวดล้อม

ที่เปลี่ยนแปลงแต่ละช่วงเวลา ซึ่งจะเห็นได้ว่าสภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้หมู่บ้านปราสาทเยอมีความสำคัญในท้องถิ่นมากขึ้น (Wanliphodom, S., 1990: 475).

ชุมชนบ้านปราสาทเยอแหล่งรวมและสืบทอดวัฒนธรรมโบราณ

การตั้งถิ่นฐานของผู้คนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในพื้นที่แถบอำเภอไพรบึงในปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด มีเพียงแหล่งโบราณคดีผาจันทร์แดงและผาเขียนอยู่บริเวณภูเขาบ้านภูดินพัฒนา ตำบลบักตอง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นอาณาบริเวณที่อยู่ใกล้เคียงกับชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ ชุมชนบ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อพัฒนาการเข้าสู่ยุคสมัยประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะในวัฒนธรรมขอมหรือเขมรโบราณ (Arts Center in Sisaket Province, 1992, p.31). ซึ่งจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ของภาคอีสานตอนล่าง ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชาอันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรเขมรโบราณ โดยในช่วงเริ่มต้นของสมัยประวัติศาสตร์ ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอมีความสำคัญในฐานะเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ในวัฒนธรรมเขมร เห็นได้จากปราสาทเยอ ซึ่งเป็นศาสนสถานที่สำคัญของชุมชน และเป็นเส้นทางคมนาคมสำคัญในเขตเขมรสูงก่อนที่จะผ่านไปยังพื้นที่อื่น ๆ และยังมีความสำคัญเป็นดินแดนเชื่อมโยงและถ่ายทอดวัฒนธรรมที่สำคัญ ส่งผ่านวัฒนธรรมเขมรหรือขอมจากตอนใต้ไปยังพื้นที่ราบตอนเหนือของเมืองศรีสะเกษ (Sornpanya, S., 2001: 20-21).

ภาพที่ 3, 4 : ภาพร่างสันนิษฐานปราสาทเยอเมื่อครั้งมีสภาพสมบูรณ์
ที่มา: ผู้เขียน

เมื่อพิจารณาจากร่องรอยการตั้งชุมชนเขตชายทุ่งกุลาร้องไห้ ประกอบกับหลักฐานโบราณสถานสมัยขอมจำนวนมาก รวมทั้งหลักฐานจากศิลาจารึกแล้ว สามารถสรุปได้ว่า จังหวัดศรีสะเกษมีการตั้งชุมชนเป็นบ้านเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองตลอดมาจนถึงยุคเขตเขมรป่าดง ที่มีชนเผ่าประกอบด้วยชนเผ่าส่วย เขมร ลาว และเยอ อยู่อาศัยในเขตพื้นที่นั้นตลอดมา

2. ฐานะและความสำคัญด้านการเมืองการปกครองของชุมชนบ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ในยุคสร้างบ้านแปงเมือง

ชุมชนบ้านปราสาทเยอเขตสะสมกำลังไพร่พล

เผ่าเยอในอดีตกระจัดกระจายอยู่ตามสองฝั่งแม่น้ำโขงไปทางตอนใต้ของประเทศลาวแถบเมืองอัตตะปือแสนปางและเมืองนครจำปาศักดิ์ มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานยังประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัด

ศรีสะเกษ เนื่องจากสาเหตุสงครามภายในประเทศและการเกิดโรคระบาดเมื่อประมาณ พ.ศ.2260 โดยใช้เรือล่องตามแม่น้ำโขงข้ามมายังประเทศไทย เพื่อตั้งชุมชน การอพยพของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ก็เป็นขบวนการที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลให้ประเทศหรือชาติหนึ่งประกอบด้วยชาติพันธุ์ที่แตกต่างกันหลายกลุ่ม กลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่างออกไป เช่น กลุ่มใหญ่ในประเทศแถบกลายเป็นชนกลุ่มน้อยไป (Nilkamhang, P., 1993: 1). การก่อตั้งชุมชนชาวเยอในจังหวัดศรีสะเกษมีข้อสันนิษฐานและเกี่ยวกับการตั้งชุมชนอยู่สองลักษณะคือ

ลักษณะแรก มาจากประวัติบ้านดวนใหญ่ อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ สันนิษฐานว่าเกิดการแข่งขันชิงอำนาจความเป็นใหญ่ในผืนแผ่นดินที่ตั้งเดิม จึงมีการอพยพมาพร้อมกับชนชาติส่วยที่มีผู้นำชื่อตากะจะและเชียงขัน โดยชาวส่วยเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่บ้านปราสาทเหลี่ยมหรือบ้านดวนใหญ่ปัจจุบัน ส่วนชาวเยอนำโดยท้าวกะตะศิลา เมื่อล่องมาถึงปากน้ำมูล ท้าวกะตะศิลาได้พาชาวเยอกลุ่มหนึ่งไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่เมืองคงโคกหรือบ้านเมืองคง อำเภอราษีไศลปัจจุบัน และมีเยออีกกลุ่มมีหัวหน้าพาเดินทางไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านขมิ้น-โนนแกด อีกพวกหนึ่งเดินทางไปบ้านปราสาทเยอ อีกพวกหนึ่งเดินทางผ่านบ้านเก่าพันทา เจียงอี เลยมาถึงโนนที่มีต้นค้ออยู่และตั้งถิ่นฐานที่นั่น จึงเรียกว่าบ้านโนนค้อหรือบ้านโพนค้อในปัจจุบัน

ลักษณะที่สอง สันนิษฐานว่าหลังเกิดโรคระบาด มีการขาดการส่งส่วยประจำปี เป็นเหตุให้ท้าวกะตะศิลาซึ่งเป็นหัวหน้ากลุ่มพาชาวเยอข้ามแม่น้ำโขงล่องเรือมาตามแม่น้ำมูล แล้วพาเยอกลุ่มหนึ่งไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่คงโคก หรือบ้านคง อำเภอราษีไศลปัจจุบัน และมีหัวหน้ากลุ่มอีกหลายกลุ่มพาชาวเยอไปตั้งถิ่นฐานยังที่อื่น ๆ เช่น ที่บ้านขมิ้น-โนนแกด บ้านโพนค้อ และที่บ้านปราสาทเยอ ซึ่งหัวหน้ากลุ่มเหล่านี้ไม่มีข้อมูลปรากฏว่าเป็นใคร ชื่ออะไร

ชาวเยอเรียกตัวเองว่า “กวยเยอ” เพราะมีคำต่อท้ายว่า “เยอ” เช่น เจาเยอ มูไฮเทเยอ (Prasat Yoe Village, 2019: online). ชาวเยอมีภาษาพูดคล้ายกับชาวส่วย แต่สำเนียงการพูดจะแตกต่างออกไป และมีคำบางคำที่ไม่เหมือนกัน ปัจจุบันมีกลุ่มคนเยอกระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดศรีสะเกษ เช่น อำเภอเมืองฯ ที่บ้านโพนค้อ บ้านขมิ้น บ้านโนนแกด อำเภอราษีไศล ที่บ้านกุง บ้านขาม อำเภอพยุห์ ที่บ้านหนองทุ่ม บ้านสำโรงโคเต่า บ้านพรหมสวัสดิ์ อำเภอไพรบึง ที่บ้านโพนปลัด บ้านเขวา บ้านจังเอิน และบ้านปราสาทเยอ ตำบลปราสาทเยอ

ปัจจุบันมีการตั้งข้อสันนิษฐานเพิ่มเติมว่า ชาวเยอ ตำบลปราสาทเยอ ไม่ได้อพยพมาจากบ้านเมืองคง อำเภอราษีไศล แต่มาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนที่ตำบลปราสาทเยอตั้งแต่ต้น เมื่อเกิดโรคระบาดจึงมีการอพยพออกจากหมู่บ้านแล้วไปตั้งหลักแหล่งที่อื่น จนกระทั่งโรคระบาดเหล่านั้นหายไปจากหมู่บ้านจึงมีการอพยพเข้ากลับมาตั้งหมู่บ้านดังเดิม เป็นข้อสันนิษฐานที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับข้อสันนิษฐานที่กล่าวว่า มีผู้นำชาวเยอบางกลุ่มที่ไม่ใช่ชาวกะตะศิลาพาชาวเยออีกกลุ่มแยกมาตั้งชุมชนที่บ้านปราสาทเยอ

ซึ่งข้อมูลที่สนับสนุนข้อสันนิษฐานว่า ชาวตำบลปราสาทเยอมีการตั้งถิ่นฐานที่ตำบลปราสาทเยอ ปัจจุบันคือ สภาพระบบนิเวศของลำน้ำ ลำห้วย ที่มีการแยกเส้นสายออกเป็นหลายสาย ซึ่งสามารถเชื่อมโยงถึงสถานที่ตั้งของตำบลปราสาทเยอปัจจุบันได้ ซึ่งลำห้วยที่สามารถเชื่อมเข้ามาถึงหมู่บ้านปราสาทเยอได้ คือ ห้วยทาเป็นลำห้วยที่แยกเป็นสาขาออกมาจากลำน้ำมูลตรงรอยเชื่อมของอำเภอกันทรารมย์กับอำเภอน้ำเกลี้ยง โดยห้วยทาจะไปบรรจบกับ ห้วยขะยุงช่วงระหว่างอำเภอน้ำเกลี้ยงไหล

มาจากบ้านละเอาะตองปีด บ้านอะลาง ตำบลพรหมสวัสดิ์ และตำบลปราสาทเยอ โดยมีร่องน้ำที่เชื่อมถึงตำบลปราสาทเยอ คือ ร่องจังเอิน จึงมีความเป็นไปได้ที่จะมีผู้นำชาวเยอพาประชาชนอีกกลุ่มล่องเรือมาทางลำห้วยขะยุง จนมาถึงช่วงลำน้ำในเขตอำเภอน้ำเกลี้ยงปัจจุบันแล้วแยกสู่ลำน้ำห้วยทาแยกเข้าร่องจันอินและมาหยุดตั้งถิ่นฐาน ณ ตำบลปราสาทเยอปัจจุบัน (Silabut, P. 1997: 19-20). ดังกล่าวเป็นการอพยพเคลื่อนย้ายของผู้คนเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่ทำให้ชุมชนแห่งนี้มีความสำคัญและบทบาทมากขึ้น

ชุมชนบ้านปราสาทเยอแหล่งช้างในการสงคราม

ฐานะและความสำคัญของชุมชนบ้านปราสาทเยอในช่วงนี้ คือเป็นพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของชาวเยอซึ่งต่อมาอาจจะเป็นแรงงานที่สำคัญ เป็นแหล่งช้างพาหนะ เนื่องจากเป็นเขตที่เรียกว่าเขมรป่าดง มีป่าทึบ และมีช้างมาก (Kongsap, S., 1993: 49-50).และยังมีความสำคัญทางวัฒนธรรมในฐานะพื้นที่รับวัฒนธรรมของชาวเยอที่อพยพเข้ามาและถ่ายทอดไปยังหัวเมืองต่าง ๆ ในภาคอีสานอีกทอดหนึ่ง

3. ฐานะและความสำคัญด้านการเมืองการปกครองของชุมชนบ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ภายใต้กระแสการปฏิรูปประเทศ

ชุมชนบ้านปราสาทเยอหัวเมืองชายขอบในวัฒนธรรมเขมร

ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ เป็นส่วนหนึ่งของหัวเมืองคูขันธ์ ซึ่งเป็นหัวเมืองชายขอบในอีสานใต้ที่มีบทบาททางการเมืองในกลุ่มวัฒนธรรมเขมร ซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจและศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในอีสานใต้ที่ใช้ดูดซับทรัพยากรจากเขมรและช่วยให้รอดพ้นจากการคุมคามของมหาอำนาจตะวันตก

หัวเมืองคูขันธ์มีฐานะเป็นเมืองชายขอบด้านติดกับเขมรที่มีลักษณะเด่นกว่าหัวเมืองอื่น ๆ เพราะมีสถานที่ตั้งเป็นเมืองที่อยู่ระหว่างเมืองนครราชสีมา เวียงจันทน์ และราชอาณาจักรเขมร เมื่อภายหลังกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ใน พ.ศ.2369 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น หัวเมืองคูขันธ์ได้รับการสำรวจสำมะโนครัวพลเมืองเพื่อเป็นแหล่งอาหารและกำลังพลเพื่อขยายอิทธิพลสู่เขมรตลอดจนอีสานเหนือและในที่สุดหลังสงครามก็ได้รับการยกฐานขึ้นเป็นเมืองขึ้นต่อกรุงเทพฯ

ในระยะที่มหาอำนาจตะวันตกได้ดำเนินนโยบายแผ่อิทธิพลและขยายอำนาจทางการเมืองเข้ามายังประเทศไทยและทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแผ่อิทธิพลทางการเมืองของมหาอำนาจฝรั่งเศสที่เข้ามาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ทำให้รัฐบาลเริ่มหวั่นวิตกอย่างมากว่าอาจจะต้องสูญเสียอำนาจในการปกครองเหนือดินแดนภาคนี้ไป ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงปรับปรุงการปกครองดินแดนทางภาคนี้ให้รัดกุมยิ่งขึ้น ทรงเริ่มต้นจากการปรับปรุงการปกครองหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือในพ.ศ.2433 และใน พศ. 2484 ได้มีการส่งข้าหลวงไปประจำในส่วนแยกของหัวเมืองลาวกาว คือ หัวเมืองเขมรป่าดง อันทำให้เห็นความสำคัญของหัวเมืองคูขันธ์ในเรื่องการค้าขายกับเขมรและไปสู่อีสานตอนกลาง อีสานเหนือ ผ่านไปสู่นครราชสีมาและสิ้นสุดปลายทางที่กรุงเทพฯ หัวเมืองเขมรป่าดงยังคงรายงานความเคลื่อนไหวของมหาอำนาจ ตลอดจนการรักษาอำนาจในเขมร และยังใช้ให้เป็นทางผ่านในการลำเลียงสู่กรุงเทพฯ อีกทางหนึ่งด้วย (Kongsap, S., 1993: 49-50).

ในช่วงเวลานี้ ส่วนกลางได้ตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่แถบนั้น กล่าวคือเป็นบริเวณทางตอนใต้ของภาคอีสาน ทำให้เป็นบริเวณทางผ่านการติดต่อระหว่างกรุงเทพฯ เพื่อไปยังอุบลราชธานีและเมืองจำปาศักดิ์ ทำให้หัวเมืองเขมรป่าดงมีความสำคัญเพราะเป็นสถานที่ตั้งของเมืองและเป็นศูนย์กลางที่

จะคุมเมืองในเขมรได้เป็นอย่างดี เป็นศูนย์กลางการบัญชาการรบ เป็นที่รวบรวมเสบียงอาหาร ไพร่พล อาวุธ และยังคงเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมค่อนไปทางเขมร ซึ่งต่างกับอีสานเหนือซึ่งมีวัฒนธรรมเป็นแบบลาว

รัฐบาลกลางทุกยุคทุกสมัยได้ตระหนักในความสำคัญกับหัวเมืองบนที่ราบสูงโคราชมาแต่ก่อน ได้ทุ่มเทกำลังมาปรับปรุงเมืองทางภาคนี้ให้เข้มแข็ง เพื่อป้องกันการรุกรานและแทรกแซงจากภายนอกประเทศ หัวเมืองเขมรป่าดง ได้ทำหน้าที่เมืองชายขอบให้แก่เมืองหลวงอย่างเต็มที่ ยังผลให้กรุงเทพฯ สามารถรักษาดินแดนภาคอีสานเอาไว้ได้ โดยมีปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมฐานะและความสำคัญของพื้นที่เขมรป่าดงรวมทั้งชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอในอดีตให้สูงขึ้นจนเป็นที่รู้จักของกรุงเทพฯ และเมืองอื่น ๆ คือ ผลของการขยายอำนาจและอิทธิพลของประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตก

4. ฐานะและความสำคัญด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนบ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ภายหลังการปฏิรูปประเทศ

ชุมชนบ้านปราสาทเยอที่พำนักของพระเกจิและแหล่งปูนียสถานสำคัญ

เมืองศรีสระเกศซึ่งพัฒนามาเป็นจังหวัดศรีสะเกษนั้นได้ถูกยกเป็นเมืองใน พ.ศ.2327 โดยมีชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอไพรบึงและพัฒนาการเข้าสู่ยุคพัฒนาภายหลัง พ.ศ. 2475 ความสำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ นอกจากจะมีฐานะและความสำคัญโดยวิเคราะห์จากสภาพการเมือง การปกครอง สภาพเศรษฐกิจ สังคม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และลักษณะทำเลที่ตั้งแล้ว ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอยังเป็นพื้นที่ๆ มีเกจิอาจารย์ที่ชาวศรีสะเกษให้ความเคารพนับถือมากที่สุด คือหลวงปู่มุม อินฺทปญฺโญ (พระครูประสาธน์ขันธคุณ) ความเมตตากรุณาของท่านในการแก้ไขปัญหาทุกข์สุขของชาวบ้านเป็นที่เลื่องลือจนมีผู้คนมากราบไหว้ขอบุญบารมีของหลวงปู่คุ้มครองแทบทุกสารทิศของจังหวัดศรีสะเกษ รวมทั้งประชาชนในเขตภาคอีสาน ทั้งข้าราชการ พ่อค้า ชาวไร่ ชาวนา ประชาชนทั่วไป

ภาพที่ 5, 6 ภาพถ่ายหลวงปู่มุมจากปกเอกสารเผยแพร่ของทางวัด

ที่มา: ผู้เขียน

พระครูประสาธน์ขันธคุณได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการให้เป็นครูใหญ่สอนหนังสือไทย ณ โรงเรียนวัดปราสาทเยอเหนือเป็นคนแรก ท่านเคยถือธุดงควัตรไปตามป่าเขาลำเนาไพร และเมื่อหลวงปู่ธุดงค์จนฌานแก่กล้า ต่อมาจึงได้กลับมาพำนักอยู่ ณ วัดปราสาทเยอใต้ ซึ่งหมู่บ้านปราสาทเยอนี้มี 2 วัด คือ ทางเหนือ เรียกว่า วัดปราสาทเยอเหนือ ทางใต้เรียกว่าวัดปราสาทเยอใต้ วัดปราสาทเยอเหนือนั้นได้ว่างจากเจ้าอาวาสลงเป็นเวลา 5 ปีแล้ว ประชาชนในหมู่บ้านพอทราบข่าวหลวงพ่อกลับมาจากเดินธุดงควัตรและพักอยู่วัดปราสาทเยอใต้ เช่นนั้นจึงได้พร้อมกันไปอาราธนานิมนต์ท่านให้ไปอยู่ประจำ

ณ วัดปราสาทเยอเหนือ หลวงปู่ก็ได้สนองศรัทธาของญาติโยม คือไปอยู่วัดปราสาทเยอเหนือตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

จากบทบาทของหลวงปู่มุมนี้เอง ทำให้วัดปราสาทเยอเหนือมีบทบาทในฐานะวัดสำคัญของท้องถิ่นที่เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของผู้คนส่งผลให้ชุมชนในหมู่บ้านปราสาทเยอเป็นที่รู้จักมากขึ้นในฐานะชุมชนที่มีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยมีหลวงปู่มุมเป็นเจ้าอาวาสวัดปราสาทเยอเหนือระหว่าง พศ. 2464-2522 ซึ่งเป็นวัดที่สร้างซ้อนในพื้นที่อารยธรรมเขมรเดิมนั่นคือ “ปราสาทเยอ” นั่นเอง

นอกจากท่านเป็นพระอริยสงฆ์ที่ปฏิบัติตนเป็นพระอาจารย์ที่ทำประโยชน์เพื่อศาสนา ทำนุบำรุงศาสนา สนับสนุนกิจกรรมการศึกษาแล้ว เรื่องความเข้มขลังด้านพุทธคุณจากวัตถุมงคลที่ท่านสร้าง เป็นที่เลื่องลือกันอย่างยิ่ง มีการสร้างขึ้นมากมายหลายแบบหลายรุ่น ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบทบาทหลวงปู่ในการพัฒนาส่งเสริมงานด้านศาสนา เพราะวัตถุมงคลที่สร้างขึ้นนั้นก็เพื่อนำรายได้มาสร้างเสริมสนับสนุนงานพุทธศาสนาทั้งสิ้นเช่นเดียวกับพระอาจารย์ท่านอื่น ๆ โดยหลวงปู่เป็นผู้นำในการสร้างเป็นส่วนใหญ่ โดยเริ่มจากการสร้างเหรียญครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2507 ซึ่งหลังจากที่ได้มีการสร้างเหรียญแหวน รูปหล่อ พระเนื้อผง พระสมเด็จ และวัตถุมงคลอื่น ๆ อีก เช่น ตลับสีผึ้ง (Sisaket Educational Research Center, Sisaket Rajabhat University, 2007: 46-47). ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของณัฐพล อยู่รุ่งเรืองศักดิ์ที่ว่า ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พระเครื่องได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย เพราะผู้คนต้องการและมองหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ นับเป็นจุดบ่งชี้ความชัดเจนของยุคพุทธพาณิชย์ที่สืบทอดในสังคมไทยจนถึงปัจจุบัน (Yoorungruangsak, N., 2011: 23). เช่นเดียวกับวัดปราสาทเยอใต้ ที่เป็นส่วนหนึ่งของตำบลปราสาทเยอ ซึ่งเป็นที่จำวัดของพระครูวิสุทธิสีลากรหรือหลวงพ่อเส็ง วิสุทธสีโล ซึ่งท่านเป็นศิษย์ก้นกุฏิของหลวงปู่มุม อินฺทปญฺโญ และวัดปราสาทเยอใต้นี้เองในอดีตเคยเป็นที่จำพรรษาของหลวงปู่มุมมาก่อน (Sornpanya, Ph et al., 2015: 15). ดังกล่าวคือการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยทำให้พื้นที่แถบนี้มีความสำคัญทางวัฒนธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะการผสมผสานกันในทางสังคมและวัฒนธรรมเขมรและวัฒนธรรมแบบพุทธศาสนาของคนท้องถิ่นด้วยและส่งผลให้เมืองศรีสะเกษให้ความสำคัญกับชุมชนนี้มากขึ้นในฐานะแหล่งปูชนียสถานสำคัญทางพุทธศาสนาของจังหวัด

5. ฐานะและความสำคัญด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ในพ.ศ.2510

ชุมชนบ้านปราสาทเยอพื้นที่เสด็จฯของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมฐานะและความสำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ คือ ผลของการเสด็จฯ ของรัชกาลที่ 9 กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จพระราชดำเนินเพื่อถวายผ้าพระกฐินพระราชทานที่วัดปราสาทเยอเหนือ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อพระราชทานพระกฐินเป็นการส่วนพระองค์หรือที่เรียกว่า “กฐินต้น” พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จโดยเครื่องบินพระที่นั่งจากสนามบินดอนเมืองถึงสนามบินทหารอากาศอุบลราชธานี เวลา 11.35 น. เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ.2514 จากนั้นได้เสด็จฯ โดยเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่งจากจังหวัดอุบลราชธานีถึงลานจอดโรงเรียนบ้านปราสาทเยอเวลา 16.90 น.

นายประมวล รังสิคุต ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษในขณะนั้นเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบบังคมทูลถวายรายงานและกราบบังคมทูลเชิญเสด็จฯวัดปราสาทเยอเหนือซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 500 เมตร ท่ามกลางสายฝนที่โปรยปรายมาก่อนหน้าจะเสด็จฯ เพียงเล็กน้อย ซึ่งแสดงถึงพระบรมเดชานุภาพของพระองค์เป็นสำคัญ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จฯ เข้าสู่อุโบสถและทรงประกอบพิธีกฐินกรรมถวายผ้าพระกฐินท่ามกลางหมู่สงฆ์และหมู่สงฆ์วัดปราสาทเยอเหนือได้มีฉันทานุมัติให้พระครูประสาธน์ขันธคุณ หรือ หลวงปู่มุม อินฺทปัญโญ เป็นผู้รับผู้พระกฐินฉลองพระราชศรัทธา หลังจากทรงประเคนจากปัจจัยไทยธรรมแล้วได้เสด็จฯ ลงเยี่ยมราษฎรที่มาคอยเฝ้ารับเสด็จฯ อย่างเนืองแน่น เมื่อได้เวลาอันสมควรแล้วทั้งสองพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินกลับเวลา 17.25 น. โดยประทับเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง ณ โรงเรียนบ้านปราสาทเยอ เพื่อเสด็จฯ ไปประทับเครื่องบินพระที่นั่ง ณ สนามบินจังหวัดอุบลราชธานีเพื่อนิวัติกรุงเทพมหานคร (Sisaket Rajabhat University, 2007: 9-10.; Sisaket Rajabhat University, 2011: 106 – 107).

การเสด็จพระราชดำเนินท้องที่ต่างจังหวัดของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุยเดช บรมนาถบพิตร ในต้นทศวรรษ 2500 นั้น ปราการ กลิ่นฟุ้ง ได้ให้ข้อสังเกตว่าเป็นการเสด็จฯ ในฐานะประมุขของรัฐและองค์ศาสนูปถัมภกมากขึ้น และกลายเป็นพระราชกรณียกิจที่พระองค์ทรงปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Kluenfung, P., 2008: 3) แต่อย่างไรก็ดี การเสด็จครั้งนั้นยังคงประทับอยู่ในความทรงจำของพสกนิกรชาวศรีสะเกษ มีผู้คนอีกมากที่อยากจะเล่าถึงความประทับใจ และความซาบซึ้งในพระบารมีของพระองค์ ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวล้วนแสดงให้เห็นถึงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ปกเกล้าฯ ชาวศรีสะเกษตลอดมา

นอกจากนี้ การเสด็จฯ ของรัชกาลที่ 9 ยังส่งผลให้เกิดแนวคิดการสร้างอาคารหลังประวัติศาสตร์ที่พระองค์เสด็จประทับจะมีการสร้างเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยความร่วมมือจากทั้งอำเภอไพรบึง ผู้อำนวยการโรงเรียนและชาวบ้านปราสาทเยอ เป็นความร่วมมือกันเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์ครั้งสำคัญนี้ แสดงให้เห็นว่าชุมชนและหน่วยงานทุกหน่วยให้ความสำคัญต่อเหตุการณ์ในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง เมื่อเด็กและเยาวชนเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ชุมชน จะเป็นฐานความรู้สำคัญเมื่อเขาเติบโตขึ้นจะเกิดสำนึกรักษ์ท้องถิ่นตนเองตามมา

การสร้างชุมชนบ้านปราสาทเยอให้เป็นพื้นที่เชื่อมโยงการคมนาคมตอนใต้ของจังหวัดศรีสะเกษ

ผลจากการเสด็จพระราชดำเนินในครั้งนั้นผนวกกับนโยบายของรัฐบาล ส่งผลให้ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษมีฐานะและความสำคัญมากขึ้น โดยเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เยอที่มีพัฒนาการสืบเนื่องมาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งชุมชนมีการขยายตัวเนื่องจากมีการตัดทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2111 (พยุห์ – ไพรบึง – ขุนหาญ) (Sornpanya, Ph et al., 2015: 32). เชื่อมกับถนนสีคิ้ว– เดชอุดม ส่งผลให้ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอมีการขยายตัวมากขึ้นจนได้รับการยกฐานะเป็นชุมชนหมู่บ้าน OTOP นวัตวิถีใน พ.ศ.2561

6. ฐานะความสำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอด้านเศรษฐกิจและสังคม อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษใน พ.ศ. 2561

ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอหมู่บ้านโอท็อปนวัตวิถี

จากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สร้างงานให้กับประชาชนและเพิ่มรายได้ให้กับประเทศ จึงส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งนี้กลุ่มจังหวัดอีสานใต้มีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย ซึ่งแต่ละแหล่งแสดงถึงความเป็นมา วัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ และการพัฒนาการแข่งความเจริญรุ่งเรืองตามยุคสมัย ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งควรพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้น ๆ (Chuaibamrung, T., 2010: 2). โดยในปัจจุบันสังคมศรีสะเกษได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม การเมือง เทคโนโลยีและอื่น ๆ อีกมากมาย ตามการเปลี่ยนแปลงของโลก การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลให้วิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นศรีสะเกษที่ได้ชื่อว่า ไทย 4 เผ่า คือ ลาว เขมร ส่วย เยอ ต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วยโดยเฉพาะเผ่าพันธุ์เยอที่มีประชากรประมาณร้อยละ 1 ของประชากรทั้งจังหวัดประมาณ 100,000 คน – 150,000 คน ซึ่งปัจจุบันมีถิ่นฐานหลักอยู่ที่อำเภอราษีไศล คือ อยู่บ้านใหญ่ บ้านโนน บ้านกลาง บ้านฮ่องโคก และบ้านหลุบโมก ตำบลเมืองคง ที่บ้านกลางและบ้านจิก ตำบลจิกสังข์ทอง ในอำเภอศิลาลาด ที่บ้านกุง บ้านขาม และบ้านโพไฮ ตำบลกุง อำเภอไพรบึง ที่บ้านปราสาทเยอ บ้านพิทักษ์ ตำบลปราสาทเยอ และบ้านโพนปลัด ตำบลสุขสวัสดิ์ อำเภอเมืองศรีสะเกษ ที่บ้านค้อ บ้านส้างจันโท บ้านเวียงและบ้านขมิ้น อำเภอพยุห์ที่บ้านสำโรงโคเฒ่า ตำบลพรหมสวัสดิ์ และอาจยังมีหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์ชาวเยอ ซึ่งนับว่ามีจำนวนน้อยที่สุดของจังหวัดศรีสะเกษเมื่อเปรียบเทียบกับชนเผ่าอื่น (Silabut, P et al, 2007: 1). แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงแต่เพียงชาวเยอที่บ้านปราสาทเยอ อำเภอไพรบึง เท่านั้น

ฐานะและความสำคัญของชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอที่สำคัญคือ การเป็นศูนย์รวมของวัฒนธรรมชาวเยอและเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ คือ วัดปราสาทเยอเหนือของหลวงปู่มุม อีกทั้งยังเคยเป็นสถานที่เสด็จพระราชดำเนินของรัชกาลที่ 9 ด้วย และปัจจัยที่ส่งเสริมฐานะและความสำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือบทบาทในการพัฒนาของผู้นำท้องถิ่น กล่าวคือ ในวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2561 ที่วัดปราสาทเยอเหนือ หมู่ 10 ตำบลปราสาทเยอ อ.ไพรบึง จ.ศรีสะเกษ นายปราจิต แก้วลา นายอำเภอไพรบึง ได้เดินทางไปเป็นประธานในพิธีเปิดกิจกรรมเปิดตัวชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ซึ่งดำเนินงานพัฒนาการอำเภอไพรบึง ร่วมกับผู้นำชุมชนและชาวบ้านปราสาท 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 , 2 , 9 และหมู่ 10 ได้ร่วมกันจัดงานนี้ขึ้น โดยมีกิจกรรมในงานประกอบด้วย การอบรมสร้างนักเล่าเรื่องชุมชน การพัฒนาภูมิทัศน์ หมู่บ้านการสร้างจุดเช็คอินและแลนด์มาร์ก การสาธิตการทอผ้า การจำหน่ายสินค้า OTOP สินค้าพื้นเมืองของชาวบ้านปราสาทเยอ ซึ่งเป็นชาวเยอโบราณที่พากันอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านแห่งนี้มานานหลายชั่วอายุคนแล้ว เป็นชนเผ่าพื้นเมืองอีกเผ่าหนึ่งของ จ.ศรีสะเกษ โดยมีการเปิดวัดปราสาทเยอให้ประชาชนในทั่วไปได้ร่วมศิลปวัฒนธรรมแบบโบราณ และเชิญกราบไหว้ขอพรจากหลวงปู่มุมองค์ใหญ่ที่สุดในโลกมีขนาดหน้าตักกว้าง 7 เมตร สูง 9 เมตร ซึ่งชาวบ้านปราสาทเยอร่วมกับลูกศิษย์ของหลวงปู่มุมได้ร่วมกันสร้างขึ้น มูลค่าการก่อสร้างกว่า 20 ล้านบาท พร้อมทั้งหน้าบันอันอลังการ ณ ซุ้มประตูวัดปราสาทเยอเหนือ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ จำหลักภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ เหนือหมู่หงส์ และหน้ากาลหรือเกียรติมุข รวมถึงทวยเทพทั้งหลาย แต่ถึงแม้ซุ้มประตูสร้างขึ้นใหม่ ทว่าละเมียดละไมจนต้องยกนิ้วให้ งานนี้หากมีใครหลอก (ว่าเป็นของเก่า) ก็เต็มใจให้หลอกจนมีคำกล่าวว่า “ยอมให้หลอก ที่วัดปราสาทเยอ” (Lohitkun, Th and Natjamnong, Th., 2018: 23).

ทั้งนี้เพื่อต้องการนำเอาเสน่ห์ของชุมชนมาเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป เพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้แก่ชุมชน

ผลการการพัฒนาเป็นชุมชน OTOP นวัตวิถี ดังกล่าว ทำให้ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับกับความเจริญที่เกิดขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะการพัฒนาไปพร้อม ๆ กับอำเภอไพรบึงและอำเภอพยุห์ ทั้งยังส่งผลต่อวิถีชีวิตผู้คนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมตั้งแต่ภายหลัง พ.ศ.2561 เป็นต้นมา เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ ปัจจัยที่ส่งเสริมฐานะและความสำคัญของชุมชนบ้านปราสาทเยอตั้งแต่ พ.ศ.2265–2561 ส่งผลให้ชุมชนแห่งนี้มีบทบาทต่างไปจากเดิม มีความสำคัญเพิ่มขึ้นในบางช่วงที่ปัจจัยต่างๆ ช่วยหนุน อย่างไรก็ดี สรุปได้ว่าปัจจัยที่ส่งเสริมดังกล่าวมี 2 ปัจจัยใหญ่ๆ คือ ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ปัจจัยจากสภาพภูมิศาสตร์ที่มีความอุดมสมบูรณ์และใกล้เคียงกับพื้นที่วัฒนธรรมขอม การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คน และพระเกจิ และปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ ผลของการขยายอำนาจและอิทธิพลของประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตก ผลการเสด็จประพาสของพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ นโยบายของรัฐบาล บทบาทของผู้นำท้องถิ่น ปัจจัยดังกล่าวทำให้เกิดเหตุการณ์และปัญหาที่เสริมให้ชุมชนแห่งนี้มีบทบาทสำคัญขึ้นเป็นระยะๆ ซึ่งเมื่อชุมชนแห่งนี้ได้รับการทำนุบำรุงแล้วทำให้มีความสำคัญขึ้นมา โดยปัจจัยที่กล่าวมาแล้วช่วยเกื้อหนุนด้วย แต่ต่อมาหลัง พ.ศ.2561 ชุมชนบ้านปราสาทเยอไม่เป็นที่รู้จักเท่าที่ควร เพราะว่าความสำคัญของชุมชนแห่งนี้เกิดเพียงชั่วระยะหนึ่งแล้วจางหายไปหรือเปลี่ยนไป ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ นโยบายทางการเมืองการปกครองบางอย่างที่ทำให้ทางจังหวัดสนใจพื้นที่อำเภอทางตอนใต้ซึ่งเป็นอำเภอข้างเคียงที่เห็นว่าสำคัญกว่าก่อน เช่น อำเภอขุนหาญ กันทรลักษ์ และขุขันธ์ (Sornpanya, Ph et al., 2015: 32). สาเหตุดังกล่าวได้ส่งผลกระทบที่ทำให้ชุมชนบ้านปราสาทเยอหยุดชะงักความสำคัญไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง

บทสรุป

ชุมชนบ้านปราสาทเยอมีความสำคัญในฐานะแหล่งรวมและสืบทอดวัฒนธรรมขอม เห็นได้ว่าโบราณสถานปราสาทเยอโดยสืบทอดวัฒนธรรมจากพื้นที่อาณาจักรกัมพูชาก่อนที่จะเผยแพร่ไปยังชุมชนในลุ่มแม่น้ำชีตอนล่างและลุ่มแม่น้ำมูลในอีสาน และหลักฐานเกี่ยวกับชุมชนบ้านปราสาทเยอปรากฏครั้งแรกในสมัยอยุธยา กล่าวคือ พื้นที่นี้มีความสำคัญในฐานะพื้นที่การตั้งถิ่นฐานของชาวเยอที่อพยพมาจากตอนใต้ของประเทศลาว เป็นแหล่งรวมและส่งผ่านวัฒนธรรมเยอไปยังพื้นที่ต่าง ๆ จนกระทั่งในสมัยรัตนโกสินทร์ ชุมชนบ้านปราสาทเยอเป็นส่วนหนึ่งของหัวเมืองเขมรป่าดง เป็นแหล่งอาหารและกำลังพลเพื่อให้กรุงเทพฯขยายอิทธิพลสู่เขมรและพื้นที่อีสานเหนือด้วย เนื่องจากมีทรัพยากรมาก เป็นเส้นทางเดินทางโบราณและเส้นทางการค้า เป็นเขตสะสมกำลังไพร่พลที่สำคัญ ตลอดจนเป็นแหล่งช้างพาหนะที่สำคัญในท้องถิ่น และมีความสำคัญในฐานะส่วนหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งยังเป็นพื้นที่รับวัฒนธรรมเยอเข้ามาผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมในสังคมท้องถิ่นศรีสะเกษอีกด้วย ภายหลังช่วงเวลาที่มีการปฏิรูปประเทศ บ้านเมืองชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอเริ่มมีบทบาทต่าง ๆ มากขึ้น มีการสร้างเส้นทางบกเชื่อมโยงกับพื้นที่ต่าง ๆ โดยรอบมีความสำคัญในเชิงพื้นที่เนื่องจากใน พ.ศ.2464 มีการสร้างวัดที่เป็นพื้นที่เดิมของ “ปราสาทเยอ” นั่นคือวัด “ปราสาทเยอเหนือ” โดยมีหลวงปู่มุม อินฺทปัญโญ (พระครูประสานธน์ขันธคุณ) เป็นเกจิอาจารย์ที่ชาวศรีสะเกษให้ความเคารพนับถือมากที่สุดจำวัดอยู่ เป็นบุคคลสำคัญที่ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผู้ที่มีบุญบารมี เป็นผู้มีส่วนทำให้พระบาทสมเด็จบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ถวายพระกฐินต้น ณ วัดบ้านปราสาทเยอแห่งนี้ใน พ.ศ.

2514 ภายหลังการเสด็จพระราชดำเนินเยือนใน พ.ศ. 2514 ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอยังคงความสำคัญในฐานะชุมทางการคมนาคมที่มีถนนผ่านหลายสายที่เชื่อมถึงถนนหลักหมายเลข 24 (สีคิ้ว - เดชอุดม) ทำให้ชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยถูกยกฐานะเป็นหมู่บ้านแห่งการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐบาลใน พ.ศ. 2561 (Nanthachak, A., 2007: 45. and Suebwattana, Th., 2015: 115). ส่งผลต่อวิถีชีวิตผู้คนในชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอให้เกิดความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อย่างไรก็ตามความเป็นชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอก็ยังคงดำเนินต่อไปภายใต้กระแสแห่งโลกาภิวัตน์ซึ่งอาจจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และการดำเนินชีวิตของชาวเยอในชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ หากแต่ในความรู้สึกของผู้เขียนนั้น บริเวณชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอก็ยังคงมีอัตลักษณ์ของความเป็นวัฒนธรรมเขมรโบราณผสมผสานกับวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา และเหนือสิ่งอื่นใดก็คงจะเป็นปราสาทเยอและหลวงปู่มุมนั่นเองที่เป็นสัญลักษณ์เมื่อกล่าวถึงชุมชนหมู่บ้านปราสาทเยอ

REFERENCE

Arts Center in Sisaket Province**.** (1992). **Sisaket**: Sisaket Provincial Art Environment Conservation Unit. [In Thai]

Chuaibamrung, T. (2010). **South Isan tourism dynamics: searching for contemporary smiles of time through research.** Bangkok: Thailand Research Fund (TRF). [In Thai]

Culture, development in history, identity, and wisdom of Sisaket Province. (2001). Bangkok: Kurusapa Printing Press. [In Thai]

Kluenfung, P. (2008). **Royal proceeding to the provincial areas of His Majesty King Bhumibol Adulyadej during 1950 - 1987.** Thesis of M.A. (History). Bangkok: Graduate School. Chulalongkorn University. Photocopying. [In Thai]

Kongsap, S. (1993). **Importance of Khukan, Sangha and Surin Districts, 1759-1907.** Thesis of M.A. (History). Maha Sarakham: Srinakharinwirot University. Maha Sarakham. Photocopying. [In Thai]

Lohitkun, Th and Natjamnong, Th. (2018). **Travel Guide to Thewalai of South Isan with E-shann Ways Magazine.** Bangkok: E-shann Ways Co., Ltd. [In Thai]

Nanthachak, A. (2007). **Local history and tourism.** Ubon Ratchathani: Ubon Ratchathani University Press. [In Thai]

Nilkamhang, P. (1993). **Key factors affecting the cultural assimilation of Kuoyyoe people in Sisaket Province.** Thesis of M.A. (Geography) Bangkok: Graduate School. Srinakharinwirot University. Photocopying. [In Thai]

Prasat Yoe Village**.** (2019). From https://www.google.com/maps/place/Ban Prasat School. [In Thai]

Silabut, P. (1997). **Yoe in Sisaket: Past, Present and Future.** Sisaket: Sisaket Rajabhat University Photocopying. [In Thai]

Silabut, P. et al. (2007). **A study of man-made tourist sites in the group of South Isan provinces**.: Sisaket Rajabhat University. Photocopying. [In Thai]

Sisaket Educational Research Center, Sisaket Rajabhat University. (2007). **Prasat Yoe Village: Cultural Sites of the Past where His Majesty the King proceeded to offer the Royal Kathin robes.** Sisaket. Center. [In Thai]

Sisaket Provincial Office. (2006). **History, culture and local wisdom: history of Districts, Sub-districts, and villages in Sisaket Province.** Sisaket: Office. [In Thai]

Sisaket Rajabhat University. (2007). **Following in the King's footsteps in Sisaket.** Sisaket. University. [In Thai]

Sisaket Rajabhat University. (2011). **Royal grace of His Majesty the King and his royal family towards people in Sisaket Province.** Sisaket: University. [In Thai]

Sornpanya, S. (2001). **Collection of ancient religious sites in Sisaket Province.** Ubon Ratchathani: YongSawat InterGroup. [In Thai]

Sornpanya, Ph. et al. (2015a). **Sisaket, our province 1: history, social studies, religion and culture.** Ubon Ratchathani: Yong Sawat Inter Group. [In Thai]

Sornpanya, Ph et al. (2015b). **Sisaket, Our Province 2: geography, economy, transportation And the environment.** Ubon Ratchathani: Yong Sawat Inter Group. [In Thai]

Suebwattana, Th. (2015). **Concepts and guidelines for studying local history.** Bangkok: Inthanin. [In Thai]

Wanliphodom, S. (1990). **Northeast civilization source.** Bangkok: Matichon. [In Thai]

Yoorungruangsak, N. (2011). **Amulets and Thai society after World War II to 2007: a study of beliefs, models and Buddhist commerce.** Thesis of M.A. (History Education): Nakhon Pathom: Graduate School, Silpakorn University. Photocopying. [In Thai]